

## **Problemes terminològics de la justícia en català**

Jordi NIEVA-FENOLL  
Universitat de Barcelona

### **Resum**

La tasca duta a terme per juristes i lingüistes en l'àmbit del dret processal ha estat molt àmplia i profitosa per a afavorir l'ús pràctic del català als tribunals. Tanmateix, aquest ús ha estat condicionat negativament per la manca d'un cos de legislació processal catalana des del segle XIX, així com per la història de prohibicions de l'ús del català als tribunals des dels segles XVII i XVIII. La manca d'ús, a partir del segle XIX, sovint ha estat condicionada pels mateixos juristes catalans, que en haver estat instruïts en llengua castellana afirmen encara se senten incòmodes a l'hora de treballar en català. La manca de traducció puntual de la normativa espanyola, l'ús freqüent del castellà a la docència jurídica i la manca d'exigència de l'aprenentatge del català als professionals també són factors que dificulten l'ús de la llengua. Tanmateix, cal avançar en el perfeccionament de la terminologia existent, sobretot pel que fa a paraules com ara *interlocutòria*, *invalidació de testimonis*, *terme*, *termini*, *aplanament* o *citació a termini*.

PARAULES CLAU: aplanament, interlocutòria, llengua, objecció, tribunal.

### **Abstract: Terminological problems in Catalan legal language**

The work by jurists and linguists in the area of procedural law has been very wide-ranging and useful in promoting the practical use of Catalan in the courts. Nevertheless, such use has been negatively conditioned due to the lack of a body of Catalan procedural legislation since the 19th Century, as well as by a history of the prohibition of the use of Catalan in the courts since the 17th and 18th Centuries. Lack of use, as of the 19th Century, was often conditioned by the actual Catalan jurists who, having been trained in Spanish, did not feel comfortable working in Catalan. The lack of a punctual translation of Spanish regulations, the frequent use of Spanish in legal training and the fact that professionals

were not obliged to learn Catalan are other factors that hamper the use of the language. Nevertheless, progress must be made in perfecting existing terminology, particularly with regard to words such as *interlocutòria* [interlocutory decision], *invalidació de testimonis* [invalidation of witnesses], *terme* [term], *termini* [deadline], *aplanament* [acquiescence] or *citació a termini* [summons].

KEY WORDS: acquiescence, interlocutory decision, language, objection, court.

## 1. BREVÍSSIMA HISTÒRIA DEL DRET PROCESSAL CATALÀ

Originàriament, Catalunya havia tingut un dret processal propi. Els processos catalans havien estat reglamentats per disposicions disperses, fonamentalment dels Usatges, del dret municipal, del dret romà i del dret canònic, però a partir de la Constitució de Santa Anna, de 1493, es va construir un ordenament processal veritablement propi, que es va anar reformant de mica en mica fins a la supressió de les Corts catalanes al segle XVIII.

Es tractava d'un procediment complicat, ple d'entrebancs i que podia arribar a ser molt llarg. En això no es distingia del procediment en altres països a la mateixa època. I, a més, com malauradament encara passa massa sovint avui en dia, allò que es coneix com *ús forense*, és a dir, el costum de cada jutge, tenia una transcendència enorme i sovint anul·lava les normes de dret escrit, la qual cosa era fatal per a l'ordre i la correcció dins els processos.

Malgrat això, el procés català coneixia algunes institucions molt importants que no van ser introduïdes a la legislació espanyola fins l'any 2000. En especial això va succeir amb la intervenció de terceres persones en el procés, és a dir, la possibilitat que algú que no fos part ni demandant ni demandada hi pogués actuar. La legislació catalana també contenia el procediment monitori, que fou introduït per primera vegada a la legislació espanyola en la reforma de l'any 1999 de la Llei de propietat horitzontal, i que actualment és el procediment més ràpid i eficaç per al cobrament de deutes. Per posar un altre exemple, el dret català també coneixia la fase de resolució de dubtes, que era un període ben útil al final del procés, en què el jutge podia dialogar directament amb els advocats de les parts just en el període de deliberació, quan ja s'està conformant la sentència. També existia una fase semblant en el dret alemany però no en l'espanyol.

Inicialment tot aquest dret fou conservat, de manera parcial,<sup>1</sup> però el Decret de Nova Planta<sup>2</sup> de 1716 el reformà i provocà també un canvi rellevant en l'estruc-

1. Capítol 41 del Decret de Nova Planta: «en todo lo demás que no esté previsto en los capítulos precedentes de este decreto, se observen las constituciones que antes había en Cataluña; entendiéndose, que son de nuevo establecidas por este decreto, y que tienen la misma fuerza y vigor que lo individual mandado en él».

2. El Decret de Nova Planta contenia una gran diversitat de normes processals: cap. 2, repartiment; cap. 3, recursos; cap. 4, 5 i 14, llengua oficial i horari d'audiència i diligenciamnt; cap. 6, duració dels

tura dels tribunals.<sup>3</sup> Però un segle després, el dret processal català fou suprimit completament per efecte del *Reglamento Provisional para la Administración de Justicia* de 26 de setembre de 1835<sup>4</sup> (article 4), en benefici de la *Novísima recopilación de las leyes de España* de 1804, que recollia fonamentalment el dret de Castella, que no era, ni molt menys, més ordenat ni modern que les normes catalanes derogades. De fet, el dret castellà tenia valor quant al dret processal contingut sobretot a la *Partida III* de la famosa compilació d'Alfonso X. Però no cal oblidar que era un dret del segle XIII, i que el recull desordenat de disposicions de la *Novísima recopilación* és veritablement un desastre jurídic. Per això, amb aquesta supressió l'únic que es va aconseguir és l'aplicació del dret processal castellà a Catalunya, però no una millora del funcionament dels procediments.<sup>5</sup>

Per tornar a trobar normes de dret processal català, cal esperar prop d'un segle més. Durant la Segona República Espanyola, aprofitant el marc legal de l'Estatut de 1932, es va crear el Tribunal de Cassació de Catalunya,<sup>6</sup> que després va servir per a inspirar l'òrgan legislador espanyol en la creació dels actuals tribunals superiors de justícia amb la Constitució de 1978.

El Tribunal de Cassació va iniciar les seves sessions després de la presa de possessió dels magistrats electius el 24 de maig de 1934. Mancaven encara tres magistrats que havien de ser designats per oposició, però, a causa de l'empresonament del Govern de la Generalitat el 6 d'octubre de 1934, l'oposició va quedar suspesa fins després del triomf del front popular el 16 de febrer de 1936. Llavors, en pocs

---

períodes probatoris i dilacions indegudes; cap. 7, taxes processals; cap. 11, dies hàbils; cap. 12, deliberació i votació de sentències; cap. 15 i 27, incoació del procediment, mesures cautelars, períodes probatoris i manteniment del dret català sobre la pràctica de la prova i imposició de penes i també procediment contra reus absents i principi d'igualtat, tot el procés penal; cap. 17, recursos, efecte suspensiu i execució de sentències al procés penal; cap. 18 i 21, competència dels jutges penals, i cap. 36, manteniment del canceller de competències i recursos en matèria eclesiàstica.

3. Álvaro Gómez Becerra, ministre de Justícia entre el 29 de setembre de 1835 i el 15 de maig de 1836, va escriure una «memòria» privada el 1836, trobada després de la seva mort (1855), publicada per la RGLJ 1876 (48), p. 117: «En la Corona de Aragón desaparecieron los Tribunales antiguos y se establecieron las Audiencias de Zaragoza, Barcelona y Valencia bajo el principio del derecho de conquista, por consecuencia de la guerra de sucesión a principios del siglo XVIII».

4. Edició compilada per Josef Maria de NIEVA, *Decretos de la Reina nuestra Señora Doña Isabel II, dados en su Real Nombre por su Augusta Madre la Reina Gobernadora*, vol. xx, Madrid, 1836, també coneguda per «*Colección de Decretos*». També es pot trobar a D. F. S. (Francisco SANTPONS), *Nuevo manual de práctica forense*, 2a ed., Barcelona, 1835, p. 95 i s. L'autor del *Reglamento* va ser José María Calatrava Peinado. Vegeu MINISTERIO DE JUSTICIA. COMISIÓN GENERAL DE CODIFICACIÓN, *Crónica de la Codificación española*, con la colaboración de Juan Francisco Lasso Gaité, vol. III, Madrid, 1970, p. 74, nota 2.

5. Sobre la trajectòria del dret català en aquest període, vegeu Jordi NIEVA-FENOLL, «El procés jurisdiccional català entre 1714 i 1835: Breu ressenya històrica», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 4, 2004, p. 29 i s.

6. Llei del 10 de març de 1934.

mesos es van fer les oposicions i el 13 d'abril i el 15 de juny de 1936 es van nomenar els magistrats que mancaven, entre ells Ramon Maria Roca Sastre.

El funcionament del Tribunal és contingut en la Llei de creació. Tenia dues sales, una de civil i una altra de contenciosa administrativa. La civil s'encarregava, a grans trets, dels recursos de cassació i revisió i la Llei també esmenta els motius de cassació (infracció de llei i de les formes essencials del judici), tot això d'acord amb la Llei d'enjudiciament civil de 1881.<sup>7</sup>

L'esclat de la guerra no va interrompre el funcionament del Tribunal, tot i les enormes dificultats per a treballar que van tenir els magistrats a causa de l'ocupació del Palau de Justícia. El Tribunal va poder dictar sentències fins a principis de 1938. La jurisprudència d'aquells anys és d'alta qualitat, i cal destacar, fins i tot, que les sentències tenen una estructura molt ordenada i que són interessants des del punt de vista terminològic (en són exemples els termes *antecedents*, *motius del recurs*, *atesos* —els antics *considerandos*—, i l'ús de *decidim* en la part dispositiva).<sup>8</sup>

Dues lleis van liquidar definitivament tota l'obra del Tribunal de Cassació: una del 5 d'abril de 1938 d'abast orgànic, que va anul·lar l'Estatut d'autonomia, que era la base legal del Tribunal de Cassació i les altres institucions, i l'altra del 8 de setembre de 1939, que va disposar la nul·litat de tots els actes del Parlament i del Tribunal de Cassació.

Llavors va començar un període de silenci del dret processal català que es va prolongar fins al 1978, any en què la Constitució espanyola, en l'article 149.1.6, deixà una petita esclatxa perquè les comunitats autònomes poguessin desenvolupar legislació processal pròpia.<sup>9</sup> Aquest incís, però, ha estat interpretat molt restrictivament pel Tribunal Constitucional, tret de casos molt puntuals.<sup>10</sup> Tot i així,

7. El que restà molt fosc va ser l'àmbit de coneixement del Tribunal. L'article 21 ens diu que coneixerà la Sala civil «[d]els recursos de cassació per infracció de llei o doctrina legal i de les formes essencials del judici en matèria civil, la legislació exclusiva de la qual sigui atribuïda a la Generalitat [...]». És a dir, sembla que el Tribunal de Cassació coneixeria sempre que hi hagués una norma de dret català en litigi (el «de la qual» es refereix a la «matèria civil»), cosa que suposa una competència, de fet, molt més extensiva que la del Tribunal Superior de Justícia actual, en el qual n'hi ha prou amb la citació d'un precepte constitucional per a evitar el seu coneixement. De fet, aquest precepte s'assembla molt a l'article 478.1 de la Llei d'enjudiciament civil de 2000. Sobre la interpretació concreta d'aquesta norma republicana, cal consultar les normes 8 i 12 del *Decreto del Gobierno de la República de traspaso de los Servicios de la Administración de Justicia a la Generalitat*, del 23 d'octubre de 1933.

8. Sobre el detall de la jurisprudència, vegeu Josep Maria MAS i SOLENCH (1987), *Tribunal de Cassació de Catalunya*, Barcelona; Encarna ROCA TRIAS (1977), *El Dret civil català en la jurisprudència*, Barcelona, vol. IV (anys 1934-1937); Eduard BAJET i ROYO (1980), *El Dret civil català en la jurisprudència: L'aplicació i interpretació de la Normativa sobre el divorci pel Tribunal de Cassació de Catalunya*, Barcelona, vol. IV, part II.

9. Article 149.1.6: «L'Estat té la competència exclusiva sobre les matèries següents: [...] 6è. Legislació mercantil, penal i penitenciària; legislació processal, sens perjudici de les especialitats que en aquest ordre es deriven necessàriament de les particularitats del dret substantiu de les Comunitats Autònomes.»

10. STC 47/2004, del 29 de març de 2004, sobre la Llei de cassació gallega.

les normes processals catalanes actuals són més freqüents del que es pensa,<sup>11</sup> malgrat que no existeixen, ni molt menys, tants preceptes com per a conformar una llei d'enjudiciament catalana.

## 2. TRAJECTÒRIA HISTÒRICA DE LA LLENGUA CATALANA A LA JUSTÍCIA

La trajectòria de la llengua catalana als tribunals és veritablement fosca i sempre complexa. Als comtats de la Catalunya del Nord se'n va dificultar l'ús amb la consolidació de l'ocupació francesa (Tractat dels Pirineus de 1659) i el 1660 va arribar la prohibició definitiva de l'ús del català a les institucions públiques, la qual cosa va ser confirmada per l'Edicte del 2 d'abril de 1700, que deia literalment «l'usage [du catalan] répugne et est contraire [...] à l'honneur de la nation française».<sup>12</sup>

Tot això és ben curiós si es té en compte la història de França relacionada amb la llengua a la justícia prèvia a aquests fets.<sup>13</sup> L'Ordenança de Moulins de Carles VIII de 1490 («du reiglement de la iustice au pays de Languedoc»)<sup>14</sup> havia suprimit l'ús del llatí en les vistes dels processos penals en benefici de les llengües maternes, ordre que va confirmar Lluís XII el 1512 a l'ordenança de Lió,<sup>15</sup> i Francesc I

11. Vegeu Jordi NIEVA-FENOLL (2004), «La recuperació del dret processal català. Possibilitats constitucionals de desenvolupament», *Revista Catalana de Dret Privat*, vol. 4, p. 93 i s.

12. «[D]epuis plus de quarante ans que NOUS possédons en pleine Souveraineté les Comtés & Vigueries de Roussillon & Conflans, qui nous ont été cédés avec une partie du Comté de Cerdagne, par le Traité de Paix des Pirennées, les Procédures des Justices Subalternes desdits Pais, les Délibérations des Magistrats des Villes, les Actes des Notaires & autres Actes publics, ont continué à y être couchés en Langue Catalane, par un usage que l'habitude seule a autorisé: Mais comme outre que cet usage répugne & est en quelque sorte contraire à Notre Autorité, à l'honneur de la Nation Françoisse & même à l'inclinaison des Habitats desdits Pais, lesquels en toutes occasions ne témoignent pas moins de zèle et d'affection pour notre service que nos anciens Sujets: Ils en reçoivent d'ailleurs beaucoup de préjudices, en ce que pour faire instruire leurs enfans dans ladite Langue Catalane, & les rendre par là capables d'exercer les Charges de Judicature & de Magistrature; Ils se trouvent obligés de les envoyer étudier dans les villes de la domination d'Espagne, ce qui leur cause de grands frais. Nous avons jugé que pour remédier à ces inconveniens, il était à propos d'ordonner qu'à l'avenir toutes les Procédures & les Actes publics qui se feront dans lesdits Pais, seront couchés en Langue Françoisse.»

13. Vegeu Philippe MARTEL (2002), «Occitan, français et construction de l'État», a Denis LACORNE i Tony JUDT (dir.), *La politique de Babel: Du monolinguisme d'État au plurilinguisme des peuples*, París, p. 98-99.

14. Incís 101: «Outre est ordonne que les dicts & depositins des tesmoins qui feront ouys & examinez d'oresnavant esdites cours & en tout le pays de Languedoc, soit par forme d'enquete ou information & prinse sommaire seront mis & redigez par escrit en langage François ou maternel, tels que lesdits témoins puissent entendre leurs dépositions & on les puisse lire & recenter en tel langage en la forme qu'ils auront dit & depose.» Cf. Pierre REBUFFI (1571), *Les edicts et ordonnances des roys de France depuis l'an 1226 jusques à present*, Lió, p. 334.

15. Article 47: «Pour obvier aux abus & inconveniens, qui sont par ci devant advenus au moyen de ce que les iuges des pays de droict escrit, ont fait les procès criminels desdits pays, en Latin, & toutes enquestes pareillement: avons ordonné & ordonnons, à fin que les tesmoins entendent leurs dépositions, & les criminels les procès faits contre eux, que d'oresnavant tous les proces criminels & lesdites enquestes, en quelque maitere que ce soit, seront faites en vulgaire & langage du pays, où seront faits les dits procès criminels & enquestes, autrement ne seront d'aucun effect & valeur.» Cf. REBUFFI (1571), p. 281.

el 10 d'octubre de 1535 amb l'Ordenança d'Is-sur-Tille per la Justícia a la Provença, tot i que ja s'inclinava per la preferència del francès.<sup>16</sup>

El canvi es confirma ja radicalment en l'Ordenança de Villers-Cotterêts, del 10 i el 15 d'agost de 1539, signada pel mateix Francesc I, i la qual imposa sense matisos el francès com a llengua dels tribunals.<sup>17</sup> Quan, un segle més tard, l'ocupació francesa arriba als comtats del nord, aquesta era la situació legal a França, per la qual cosa no es podia esperar res més que el que va succeir finalment.

En els territoris del sud dels Pirineus l'ús del català no estava estès a la Reial Audiència —que era el tribunal suprem català de l'època—, perquè s'usava el llatí. En canvi, en els tribunals inferiors l'ús del català sí que era freqüent. Així va ser fins que el 1714, tot just acabada la guerra, la *Real Junta Superior de Gobierno y Justicia del Principado de Cathaluña*<sup>18</sup> va suprimir la Reial Audiència i va obligar els advocats i els procuradors a dirigir-se a la Junta en castellà. Finalment, el Decret de Nova Planta va disposar que l'idioma de la *Real Audiencia* era el castellà,<sup>19</sup> la qual cosa, per disposició del dret català, feia que aquest ús de la llengua castellana s'estengués a la resta de tribunals, que seguien supletòriament les normes de procediment de la Reial Audiència.

Es pot discutir sobre les raons d'aquesta decisió, atès que s'ha especulat sobre si el que buscava el Decret era prohibir el català, gairebé com a represàlia de guerra, i facilitar l'accés de jutges no catalans als tribunals del territori, o si es buscava la limitació de l'ús del llatí als tribunals. José Patiño, redactor d'un dels informes que es van tenir presents per a redactar el Decret de Nova Planta, reconeixia l'ús del català en els tribunals de l'època,<sup>20</sup> per la qual cosa la intenció del Decret no podia

16. Article 54 (cap. XIII): «Pour obvier aux abus qui sont ci devant advenus au moyen de ce que les juges de nostre dict pays de Provence ont fait les procès criminels dudict pays en latin, ordonnons, affin que les tesmoins entendent mieux leurs dépositions et les criminels les procès faits contre eux, que dorenavant tous les procès criminels et les enquestes seront faitz en françoys ou tout les moins en vulgaire dudict pays.» (Dalila AYOUN (2008), *Studies in french applied linguistics*, Amsterdam, p. 301).

17. Article 111: «Et pour ce que telles choses sont souvent advenues sur l'intelligence des mots latins contenus esdits arrests, nous voulons d'oresnavant que tous arrests, ensemble toutes autres procédures, soient de nos cours souveraines et autres subalternes et inférieures, soient de registres, enquestes, contrats, commissions, sentences, testaments, et autres quelconques, actes et exploits de justice, ou qui en dépendent, soient prononcés, enregistrés et délivrés aux parties en langage maternel françois et non autrement.»

18. Vegeu Josep M. GAY ESCODA (1997), *El corregidor a Catalunya*, p. 739-741; Ferran BADOSA COLL (2003), «El canvi de règim arran del “Decreto de Nueva Planta”», a *Manual de Dret Civil Català*, Barcelona, p. 15-16; Joan MERCADER I RIBA (1968), *Felip V i Catalunya*, Barcelona, p. 62 i s.; Jaume SOBREQÜÉS (1976), *L'onze de setembre i Catalunya*, Barcelona, p. 16 i s.

19. Capítol 4: «Las causas de la Real Audiencia se substanciarán en lengua castellana.»

20. Informe de Patiño —punt 171 de la transcripció de Josep M. GAY ESCODA (1982), «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya», *Revista Jurídica de Catalunya* [RJCat]—: «con la sola diferencia que como antes todo lo judicial se actuaba en Lengua Chathalana, se escriba en adelante en Idioma Castellano o Latín, como ya así la Real Junta lo practica, pues se logrará la inteligencia de qualesquiera Jueces Españoles, sin haver de estudiar lo inusitado de la Lengua de este País.»

ser la segona. I, tot i que la primera potser va tenir un pes massa important, és obvi que el Consejo de Castilla buscava tendir a la uniformitat legislativa. A més, a Castella, des del segle XIII, els documents oficials eren redactats en castellà, i no en llatí, malgrat que no hi va haver mai una decisió tan concreta com a França en aquest sentit.<sup>21</sup>

També cal tenir present que el castellà, a inicis del segle XVIII, no era una llengua desconeguda a Catalunya, especialment entre els juristes. Malgrat tot, el canvi va ser radical, com demostra la lectura de la deliberació i dels acords del Consejo de Castilla, quan parla de la necessitat de reprimir «la porfiada tenacidad de los Cathalanes, en esta última ciega revelión suya», així com de la necessitat que el poble «rinda su dureza y obstinación con templanza y su buen usso vaya desterrando el odio y aborrecimiento, con que siempre han mirado la sugección a otra ley, que la de sus ussáticos, costumbres, constituciones, Privilegios y fueros». I s'hi afegeix que «por éstas y otras no menos graves reflexiones», s'aconsella l'abolició del dret català, substituint-lo pel de Castella, i recomana que als tribunals s'obligui a actuar «en Lengua Castellana».<sup>22</sup>

Malgrat això, com és lògic, el català es va continuar utilitzant *de facto* als tribunals després del Decret de Nova Planta, tot i que de mica en mica es va anar introduint el castellà.<sup>23</sup> De tota manera, el canvi definitiu va tenir lloc amb la *Real Cédula* del 23 de juny de 1768, en la qual es recorda que l'únic idioma de procediment era el castellà i es prohibeix que s'utilitzi el llatí a tots els tribunals: «por la mayor dilacion y confusion que esto trae, y los mayores daños que se causan, siendo impropio que las sentencias se escriban en lengua extraña, y que no es perceptible á las partes, en lugar que escribiendose en romance, con mas facilidad se explica el concepto, y se hace familiar a los interesados».

Però també es feia referència a la decisió que definitivament va canviar la història de la llengua en els tribunals, tot i que d'una manera indirecta. En aquesta mateixa *Real cédula* de 1768 es va ordenar que a les escoles, l'ensenyament de les «primeras Letras» fos en castellà, la qual cosa va fer que els juristes catalans, que

21. Vegeu Julio GONZÁLEZ (1980), *Reinado y diplomas de Fernando III*, Córdoba, vol. 1, p. 512-513.

22. Tot i que matisant amb una dispensa als «pequeños lugares [...] por su miseria y situación en la Montaña». Totes aquestes paraules formen part del punt segon de la deliberació i acords del Consejo de Castilla (transcrit per Gay Escoda, punts 233 i 234). Al Consejo, l'opinió era unànime, perquè, fins i tot en el vot particular de Villacampa, Arana, Curiel, León, Lagrava, Molano I Pardo (punt 269 de la transcripció de Gay Escoda), s'aconsella que es facin en castellà els processos davant els «corregidores» i l'Audiència, i que es permeti l'ús del català «por ahora» a la resta de tribunals, fins que els escrivans coneguessin bé el castellà. A més, proposa la prohibició del català a les «escuelas de primeras letras y de Gramática», als llibres que feien servir les escoles i a l'ensenyament de la religió catòlica.

23. «El ilustre egregio conde de Brill c/ el Ayuntamiento de la ciudad de Cervera», Arxiu de la Corona d'Aragó, Archivo General de la Audiencia Territorial de Barcelona, Reial Audiència, plets civils, núm 11267, 5 d'octubre de 1740.

havien après a escriure en llengua castellana, tinguessin, en general, més facilitat per a exercir el dret en castellà.<sup>24</sup> Aquesta situació, que prové directament d'aquesta disposició, encara perdura en moltes ments jurídiques, ments el pensament de les quals és sistemàticament en català, per cert. Les causes són ben clares.

L'ús de la llengua als tribunals no es va recuperar mai, de fet, fins a finals del segle xx, com veurem a continuació, però mai ha tornat a ser tan estès, ni de bon tros, com devia ser a principis del segle xviii. És cert que alguns advocats amb dècades d'experiència relaten que als tribunals, oralment, abans de 1978 de vegades s'utilitzava la llengua catalana si tothom l'entenia, però no era gens freqüent, atesa la manca forçosa de formació lingüística dels juristes catalans, que feia que dissortadament no se sentissin còmodes utilitzant la seva llengua materna per a parlar de qüestions jurídiques.

### 3. LA RECUPERACIÓ DEL LLENGUATGE JURÍDIC A FINALS DEL SEGLE XX

L'impuls de l'acabament de la dictadura va ser decisiu perquè sorgís en molts juristes la voluntat de recuperar la llengua pròpia als tribunals catalans. Després de més de dos segles de silenci de la llengua catalana als tribunals, d'ensenyament del dret en castellà i amb lleis redactades exclusivament en aquesta darrera llengua, la feina de recuperació no era gens fàcil.

Per això, s'ha de lloar la tasca duta a terme per molts juristes i lingüistes, sobretot des dels anys vuitanta del segle xx. Noms com els de Carles Duarte i Montserrat,<sup>25</sup> Oriol Oleart i Piquet<sup>26</sup> o Francesc Vallverdú i Canes,<sup>27</sup> i d'altres que ara mateix és injust no fer constar,<sup>28</sup> quedaran per sempre guardats en la història

24. Pedro Nolasco VIVES Y CEBRIÁ (1832), *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados ó no son notoriamente inútiles*, Barcelona, vol. 1, p. 18-19: «Para evitar estos inconvenientes y los que se originan de estar la mayor parte de las leyes escritas en catalan, y con estilo de difícil comprensión, se han traducido al castellano las leyes catalanas recopiladas [...]». L'autor escriu, només una seixantena d'anys després de 1768: «[é]s evident l'enorme eficàcia que va tenir socialment el canvi de la llengua a l'ensenyament».

25. Carles DUARTE I MONTSERRAT (1985), *El vocabulari jurídic del Llibre de les costums de Tortosa*, Barcelona; Carles DUARTE I MONTSERRAT i Pilar de BROTO I RIBAS (1986), *Introducció al llenguatge jurídic*, Barcelona.

26. Oriol OLEART I PIQUET (1984), «Els autos i els actes (I)», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 4, p. 112 i s; (1985a) «Els autos i els actes (II). Els interlocutoris», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 5, p. 17 i s; (1985b) «Els autos i els actes (i III). Les actuacions. El procés», *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 5, p. 27 i s.

27. Francesc VALLVERDÚ I CANES (1979), *La Normalització lingüística a Catalunya*, Barcelona.

28. Entre d'altres, a Josep Lluís Segarra Zacarini i la resta les persones que van participar en la obra següent: COL·LEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA (1978), *Vocabulari jurídic castellà-català, català-castellà*, Barcelona, Pòrtic.



d'aquest període. També cal reconèixer la tasca feta en aquests anys des de la *Revista de Llengua i Dret*. No es pot oblidar, tanmateix, la feina precursora que van dur a terme Rafael Folch i Capdevila, Lluís G. Serrallonga i Guasch<sup>29</sup> i Joan Santamaria Munné<sup>30</sup> als anys trenta del segle xx.

S'ha de reconèixer que partien gairebé de zero. S'havia de buscar molt enrere per a trobar el llenguatge jurídic català, tant enrere com va fer, per exemple, Carles Duarte en la seva tesi de llicenciatura sobre el vocabulari jurídic del *Llibre de les costums de Tortosa*, que data del segle XIII. A més, s'havia de fer quelcom encara més difícil: adaptar el llenguatge jurídic d'un dret antic a un dret modern, un dret antic que, a més, venia d'una tradició que era, en part, diferent.

Per això, la tasca era gegantina, però veritablement es va arribar a elaborar tota una llista de termes que va permetre utilitzar la llengua catalana de nou en els tribunals, com no s'havia fet des del segle XVIII.

Tanmateix, tota tasca és perfectible. Un cop passats alguns anys s'ha detectat que alguns dels termes proposats no han estat del tot reeixits i que encara van quedar alguns mots per a concretar. Són testimonis d'aquestes possibles millores el *Vocabulari de dret* del 2009,<sup>31</sup> el *Diccionari jurídic català* en línia de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics —filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)—<sup>32</sup> o àdhuc les successives edicions del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC), que també està pendent d'aquestes evolucions, com quan va introduir, en la darrera edició (2007), la paraula *dispositiva* per a designar la part de la resolució judicial coneguda amb el nom de *fallo* en castellà (incorporar-la representa la recuperació d'una expressió del dret històric català, que és, a més, molt similar a l'emprada a França o Itàlia.<sup>33</sup>

Consegüentment, s'han d'obrir les portes a aquestes millores o propostes de canvi, que, a més, ja se situen en una pràctica judicial vigent i actual, i no en una realitat futurible, com passava els anys vuitanta. En l'apartat sis d'aquest estudi, s'analitzaran algunes d'aquestes propostes i millores.

#### 4. LA REALITAT ACTUAL DEL CATALÀ A LA JUSTÍCIA

Abans de passar als casos concrets, cal dedicar unes quantes línies a la delicada situació actual del català en l'àmbit de la justícia. Malauradament, tot i haver fet

29. Rafael FOLCH I CAPDEVILA i Lluís G. SERRALLONGA I GUASCH (1934), *Vocabulari jurídic català*, Barcelona.

30. Joan SANTAMARIA MUNNÉ (1934), *Formulari jurídic català*, Barcelona.

31. Antoni LLABRÉS i Eva PONS (coord.) (2009), *Vocabulari de dret*, València.

32. Disponible a: <<http://cit.iec.cat/DJC>>.

33. Jordi NIEVA-FENOLL (2000), «El “auto” i el “fallo”», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 99, núm. 4, p. 1219 i s.

grans avenços en matèria terminològica i haver-se dut a terme una tasca important en matèria de traducció de lleis estatals per mitjà sobretot del LexCat,<sup>34</sup> el percentatge d'ús del català en els processos és baix. L'any 2008 la llengua dels processos va ser el català només en un 25,2 % dels casos,<sup>35</sup> la qual cosa està òbviament molt lluny de l'ús social de la llengua. Algunes estadístiques no oficials parlen, fins i tot, d'un ús real per sota del 10 %.

A més, darrerament s'han observat algunes actituds poc favorables a l'ús de la llengua pròpia de Catalunya, com ara algunes resolucions de secretaris judicials que, abans d'accedir a la petició d'una de les parts de dur a terme el procediment en català (dret d'opció lingüística), demanen a l'altra part si hi està d'acord o si s'hi oposa perquè considera que l'ús de la llengua catalana en el procés vulnera el seu dret de defensa. A l'empara de l'article 231 de la Llei orgànica del poder judicial, que és el precepte que regula els usos lingüístics en els tribunals, no és, en absolut, obligatori formular aquesta pregunta. Però és possible plantejar-se fins i tot si la pregunta en si, formulada d'aquesta manera preventiva, és contrària a les disposicions del mateix article, per tal com representa un obstacle injustificat al compliment d'aquestes.

En tot cas, l'actuació subratlla un paper secundari del català com a llengua de procediment, la qual cosa és directament contrària a l'article 9 de la Carta Europea de Llengües Regionals o Minoritàries, de 5 de novembre de 1992. Aquesta Carta és un tractat internacional ratificat per l'Estat espanyol el 2 de febrer de 2001, per la qual cosa esdevé d'obligatori compliment des de qualsevol punt de vista. Totes les institucions de l'Estat estan directament obligades a complir la Carta.<sup>36</sup> Els tribunals no poden pretextar l'obediència a cap norma de rang legal que comporti l'incompliment de la Carta, un tractat que estableix d'una manera ben palesa el dret d'opció lingüística.

La realitat de l'aprenentatge dels juristes tampoc no ajuda. Durant el curs 2004-2005<sup>37</sup> en la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona la llengua de la docència era

34. <<http://www20.gencat.cat/portal/site/Adjucat/menuitem.fdad70f8c2a7f176b1893110b0c0e1a0/?vgnnextoid=6e20409dd6423110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=6e20409dd6423110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>>.

35. Vegeu l'*Enquesta d'usos lingüístics a l'Administració de Justícia 2008*, realitzada per la Secretaria de Política Lingüística i el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (disponible a: [http://www.juristesperlengua.entitatsbcn.net/files/23-1121-document/enquesta\\_usos\\_ling\\_2008\\_final.pdf](http://www.juristesperlengua.entitatsbcn.net/files/23-1121-document/enquesta_usos_ling_2008_final.pdf)>).

36. Vegeu Santiago J. CASTELLÀ SURRIBAS (2006), «La carta europea de les llengües regionals o minoritàries i l'article 22 de la carta dels drets fonamentals de la UE», *Llengua, Societat i Comunicació*, Barcelona, núm. 4, p. 61. Podeu consultar també Matilde ARAGÓ GASSIOT (2007), comunicació al taller «Carta Europea y derechos lingüísticos del ciudadano», presentada al congrés Situación Actual del Euskera en la Administración de Justicia, celebrat a Bilbao els dies 25 i 26 d'octubre de 2007 (p. 2).

37. Darrera dada disponible.

el català només en un 40,1 % de les classes.<sup>38</sup> En la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra, la docència en català havia passat d'un 73,50 % durant el curs 1991-1992 a un 48,7 % en el curs 2008-2009, si bé durant el curs 2009-2010 hi ha hagut una pujada sorprenent i sobtada fins a un 70,13 %, que potser té una explicació concreta.

A més, les traduccions al català del *Boletín Oficial del Estado* van molt endarrerides, per la qual cosa als juristes els resulta difícil accedir a les normes jurídiques més actuals en català. D'altra banda, els cossos de funcionaris més rellevants de justícia —jutges, fiscals i secretaris judicials— són d'àmbit estatal, cosa que comporta que l'aprenentatge de la llengua no s'exigeixi per a exercir a Catalunya —malgrat el que diu l'article 102.1 de l'Estatut<sup>39</sup>—, tot i que es valora com a mèrit per als trasllats. A més, les oposicions són igualment estatals, malgrat que l'Estatut permet la celebració d'oposicions de jutges i magistrats a Catalunya, fins i tot en llengua catalana (art. 101.3). Però aquesta disposició, com tantes altres, està dependent de desenvolupament per la legislació estatal.

Per tant, la situació és la descrita i, si es manté, tot apunta a un futur, més o menys llunyà, en què l'ús de la llengua catalana en la justícia serà testimonial o anecdòtic; malgrat que, curiosament, la immensa majoria del personal de l'Administració de justícia coneix aquesta llengua en un percentatge que, de vegades, fins i tot en supera l'ús social.

## 5. ALGUNA TERMINOLOGIA DISCUTIBLE

Existeixen alguns termes del llenguatge jurídic que, tot i l'esforç per a concebre'ls —que ja s'ha reconegut anteriorment—, encara són millorables.

Aquest ha estat, en especial, el cas de la paraula *interlocutòria*, ben discutida des dels anys vuitanta del segle xx com a traducció de *auto*. És, sens dubte, la paraula que més controvèrsia ha generat en l'àmbit judicial al llarg dels anys.

En la primera edició del DIEC, la normativa proposava el mot *interlocutòria*. Aquesta paraula, però, ha provocat moltes discussions i fins i tot queixes en l'àmbit judicial, des de la comissió de cultura del Col·legi d'Advocats de Barcelona, i també entre els professors de dret processal, atesa la seva ambigüitat i, sovint, la seva improprietat. A més, és un fet constatable que l'ús de la paraula no ha acabat d'arrelar en l'àmbit jurídic i, per això, l'any 2000 vaig proposar que es canviés pel mot *provisió*,<sup>40</sup>

38. SERVEIS LINGÜÍSTICS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (2005), *Dades de la llengua de la docència a la Universitat de Barcelona (curs 2004-2005)*, Barcelona. També disponible a: <<http://www.ub.edu/sl/ca/socio/docs/dades04-05.pdf>>.

39. «Els Magistrats, els Jutges i els Fiscals que ocupin una plaça a Catalunya han d'acreditar un coneixement adequat i suficient del català per a fer efectius els drets lingüístics dels ciutadans en la forma i amb l'abast que determini la llei.»

40. Jordi NIEVA-FENOLL (2000), «El “auto” y el “fallo”», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 99, núm. 4, p. 1219 i s.

que prové directament del nostre llenguatge jurídic històric. La proposta va arribar a comptar, fins i tot, amb el suport explícit de disset professors de dret processal que van signar una declaració favorable, i àdhuc de professors d'altres matèries jurídiques, així com del Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona.

La proposta va tenir també el suport de l'Associació de Juristes en Defensa de la Llengua Pròpia, que va elevar-la al President de l'IEC, Salvador Giner i de San Julián. El president va convocar una reunió per a tractar aquest tema amb una comissió de l'Associació de Juristes amb la presència de l'expert i membre de la Secció Filològica de l'Institut, Francesc Vallverdú i Canes, que la va acollir molt favorablement i la va impulsar amb tot el rigor i entusiasme necessaris.

Vaig comentar també aquesta proposta amb altres companys, d'entre els quals voldria destacar Carles Duarte i Montserrat, que n'era partidari —tot i admetre les raons per a defensar l'opinió contrària, és a dir, mantenir *interlocutòria* amb la definició actual del DIEC. A més, Oriol Oleart i Piquet i altres companys van acceptar el debat i el van enriquir moltíssim.

Tanmateix, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans es va inclinar per l'opció més conservadora i no va considerar procedent, de moment, eliminar el mot *interlocutòria* i incloure *provisió* com a equivalent de *auto* al DIEC. Tant de bo en el futur tinguin lloc aquesta inclusió i aquesta eliminació, que posarien fi definitivament a les ambigüitats de la terminologia actual i esborrarien d'una vegada per totes l'ús, malauradament molt freqüent, del barbarisme *auto*.

En canvi, la segona edició del DIEC sí que va reconèixer un mot que designa aquesta resolució en el dret andorrà: *aute*. Personalment, amb tot el respecte, considero que si en una variant dialectal de la llengua catalana la paraula es considera correcta, és molt difícilment refutable la seva correcció en la resta de variants dialectals, sobretot si es té present que es tracta de terminologia estrictament tècnica. De fet, malgrat tots els inconvenients reconeguts que té,<sup>41</sup> *aute* és la paraula més utilitzada darrerament en els mitjans de comunicació, i també és la paraula que empro personalment en la docència de dret processal, perquè no planteja els problemes que provoca *interlocutòria*, explicats a continuació.

La paraula *interlocutòria*, en el llenguatge judicial actual, no és un substantiu, sinó un adjectiu que descriu un tipus de resolucions judicials. Les *interlocutòries*, malgrat la imprecisió etimològica, són les resolucions que es troben al mig d'un procediment i que no l'acaben, en oposició a les resolucions definitives, que sí que el conclouen.

Les resolucions judicials que existeixen són, en castellà, la *providencia*, l'*auto* i la *sentencia*. La *providencia* sempre és interlocutòria, l'*auto* pot ser interlocutori o definitiu, i la *sentencia* sempre és definitiva, tret de comptadíssimes excepcions en el dret actual.

41. Vegeu DUARTE i BROTO (1986), p. 93.

Si traduïm tot el que s'acaba de dir al català, seguint la terminologia del DIEC, ens trobarem que hi ha *providències interlocutòries*, *sentències definitives* o excepcionalment *interlocutòries*, i, finalment, *interlocutòries definitives* i *interlocutòries interlocutòries*, la qual cosa, a banda de la cacofonia, dificulta moltíssim la comprensió. Per això, a les classes de dret processal no he trobat cap altra solució que no sigui utilitzar *auto* fins que no s'introdueixi l'ús de *provisió* com a equivalent de *auto*, que seria el més adient des del punt de vista històric.<sup>42</sup>

La raó és que, arran de la lectura, al llarg de més de deu anys, de molts textos de dret històric català,<sup>43</sup> actualment no tinc cap dubte que la paraula catalana per a designar l'*auto* al segle XVIII era *provisió*. Provenia directament del llatí *PROVISIO*, i va ser utilitzada a bastament per la doctrina jurídica de l'època.<sup>44</sup> Tant de bo aquesta realitat canviï com més aviat millor.

## 6. ALGUNES TRADUCCIONS MILLORABLES

Per molt esforç d'exhaustivitat que s'hi posi, sempre acaba restant algun mot pendent o simplement millorable. Tot i que n'hi ha més, a continuació exposo una

42. Sobre tota aquesta polèmica, cal llegir inexcusablement els articles d'Oriol OLEART (1984, 1985a i 1985b). Cal posar una atenció especial en el segon treball, concretament en la pàgina 24, quan l'autor afirma, referint-se al terme *provisió* que «res no impediria de fer-lo servir com a equivalent del terme castellà *auto*».

43. Esmento dues de les publicacions de dret històric que posseeixo i em remeto a la bibliografia allà esmentada, sempre coincident i unànime amb l'ús de *provisió*: Jordi NIEVA-FENOLL (2004), «El procés jurisdiccional català entre 1714 i 1835. Breu ressenya històrica», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 4, p. 29 i s.; Jordi NIEVA-FENOLL (2010), «*Praxis civilis* (estudi introductori)», *Revista Catalana de Dret Privat* [Barcelona], vol. 11, p. 121-165.

44. «[...] sie prohibit als Reladors de posar en les provisions, facto verbo en la Rey al Audientia, que no hajan fet paraula ab effecte [...]» Cf. Felip, Cort de Barcelona, any 1564, cap. xxxvii; CADC, vol. I, llibre III, tít. xxii, const. 6.<sup>a</sup>, p. 228.

«En les reunions ques demanaran de les provisions de la Real audiencia, serves lo orde donat sobre les correccions demanades de les provisions dels jutges inferiors. Y los originals ques faran de les provisions in scriptis&formiter sobre los intermedis, sien insertats en los registres dels processos, en los quals se faran dites provisions: y nos entreguen de aquelles los escrivans de manament. Y comuniquen ab tots los Doctors la provisio interlocutoria, per la qual se rebra salari.» Cf. Pere Hieroni TARAÇONA (1580), *Institucions dels furs y privilegis del Regne de València*, València, p. 28.

«[...] que estantse per fer declaració en una causa, ja sia per sentència diffinitiva, ò per provisio [...]» Cf. Felip IV, primera Cort de Barcelona, any 1702, cap. v; CADC, llibre IV, tít. viii, const. 29.<sup>a</sup>, p. 265.

«*Sis supplicara de alguna provisio [...], y la provisio sie passada en cosa jutjada.*» Cf. Felip, Cort de Montsó, any 1585, cap. lxxxvii; CADC, llibre vii, tít. v, const. 17.<sup>a</sup>, p. 369.

«Qualsevol persona se pot appellar de la sentència que contra ell sera donada en escrits, així en civil com en criminal. Y de qualsevol provisio que determine lo article y sera de la natura diffinitiva, encara que sia feta ab, intimetur parti. Ab que nos appelle lo actor, ni reo mes de dos vegades. Ni se appelle ans de la diffinitiva, durant lo pleit: sino sera de alguna interlocutoria: mas apres de la diffinitiva, pot appellarse dins deu dies.» Cf. TARAÇONA (1580), p. 256.

«Y si aquells passats no hi era provehit, enante lo jutge de la provisio, y valguen los actes com si nos fos demanada correctio fins a sentència.» Cf. TARAÇONA (1580), p. 261.

petita llista d'alguns sobre els quals caldria reflexionar més urgentment, a causa de l'elevada freqüència amb què s'usen.

a) *Tacha de testigos*. La traducció d'aquesta expressió és polèmica. S'ha proposat *invalidació de testimonis*, *rebuig de testimonis*, *exclusió de testimonis* o, fins i tot, *tatxa* o *taxa de testimonis*, que constitueixen un barbarisme evident.

Aquesta expressió que, per motius de parcialitat (amistat, interès directe, parentiu, etc.), la part contrària a la que proposa el testimoni en un procés manifesta aquestes circumstàncies, per tal que el jutge les tingui presents a fi de valorar la credibilitat de la declaració d'un testimoni. Però, a diferència del que succeïa en el dret antic, el testimoni declara efectivament, per la qual cosa cal rebutjar expressions com *exclusió*, *rebuig* o *invalidació* i, fins i tot, la mateixa *tatxa*.

En canvi, en el dret històric català està molt ben documentada la paraula *objecció*,<sup>45</sup> que, a més, té l'avantatge que s'adapta perfectament des del punt de vista semàntic a la realitat procedimental de la *tacha*. Per tant, caldria recuperar aquest terme.

b) *Allanamiento*. Es tradueix per *assentiment* o *conformitat*. Totes dues paraules donen una idea de reconeixement, d'acord amb les pretensions de la demanda (*allanamiento a la demanda*).

Tanmateix, és molt discutida la idea que l'*allanamiento* hagi d'implicar sempre conformitat amb les pretensions de la part demandant, la qual cosa fa que optar per una traducció com *conformitat* signifiqui condemnar lingüísticament una de les opcions doctrinals —un resultat que caldria evitar.

La raó és que hi ha autors que pensen que l'*allanamiento* és només una manera ràpida d'acabar el procés i que no s'oposa al fet que es dicti una sentència en contra de qui s'*allana*. Hom fa l'*allanamiento* quan la part demandada no vol discutir, perquè s'hi juga més si continua el procés (fonamentalment les costes) que no pas si no el continua. Però això no vol dir en cap cas que li estigui donant la raó a la part contrària, com sembla que s'entén quan parlem de *assentiment* o, més clarament encara, de *conformitat*.

Caldria, potser, analitzar si la paraula *aplanament*, proposada fa temps pel *Diccionari jurídic català* i que apareix en el DIEC —tot i que no amb aquest significat—, va ser utilitzada en el dret històric, per bé que és poc probable. Té el problema, a més, que es tracta d'una expressió absolutament mancada d'ús en la pràctica, però es podria pensar seriosament de recuperar-la.

Tanmateix, caldria evitar tornar a emprar la paraula *concordia* del dret històric, perquè no vol dir el mateix. La *concordia* era un acord per a acabar un procés,

45. Cf. Felip, Cort de Montsó, any 1585, cap. LXXVI; CADC, vol. I, llibre III, tít. XIV, const. 13.<sup>a</sup>, p. 217). Vegeu també Jean-Marie PARDESSUS (1839), *Collection des lois maritimes antérieures au XIII<sup>e</sup> siècle*, vol. V, París, p. 378.

és a dir, una transacció; podia contenir o no un *allanamiento*, però no equivalia a aquest darrer mot.

c) *Apercibimiento*. Aquest tipus de notificació ha estat traduïda normalment per *advertència*. La traducció no és incorrecta, però sí molt confusa amb el mot *advertiment* i amb altres tipus d'advertències, que no tenen res a veure amb el dret processal. Tot i que aquest ús és conegut la pràctica l'evita per aquestes possibilitats de confusió.

L'*apercibimiento* és l'advertiment d'imposició d'una sanció si es deixa de complir una ordre judicial.

Caldria investigar quina expressió utilitzava el dret històric i veure si podria ser recuperada per al dret actual. En qualsevol cas, cal trobar un mot menys confús.

d) *Emplazamiento*. Es tracta d'un altre tipus de notificació traduïda per *citació a termini* o *citació a comparèixer*. *Citació a termini*, que és l'equivalència que més ha triomfat en la pràctica, té l'inconvenient de confondre's amb la citació. L'*emplazamiento* és una notificació perquè una persona faci una actuació processal, que no sempre ha de ser una compareixença, en un lapse de temps determinat. Tanmateix, la citació, feta per un dia determinat, sempre suposa la compareixença (article 149 de la Llei d'enjudiciament civil).

El dret històric no sembla que fes diferència entre la citació i l'*emplazamiento*,<sup>46</sup> malgrat que curiosament, la citació, gairebé sempre lligada a un termini, sembla ser l'*emplazamiento*, i, en canvi, la *citación* podria ser l'*assignació*.<sup>47</sup> De totes maneres, caldria fer molta més recerca en aquest punt per determinar exactament quina és la terminologia adient.

e) *Plazo/termino*. Aquestes dues paraules es tradueixen respectivament per *termini* i *terme*. Semànticament les traduccions són correctes, però els dos mots són massa propers i, en la pràctica, provoquen confusions i ambigüitats.

El *termino* (*terme*) és una institució més pròpia del dret civil i, en canvi, el *plazo* existeix en el dret civil i en el dret processal amb la mateixa significació ('lapse de temps'). Aquest problema encara es complica més quan parlem del *termino del plazo* (*terme del termini*), cas en què fora millor parlar de *finalització del termini*.

L'alternativa del dret històric no és convincent. La paraula utilitzada per *plazo* era *dilació*, però aquest mot actualment té unes connotacions de retards que el fan impropri. Malgrat tot, caldria trobar una solució per a evitar l'ús, tan freqüent, dels barbarismes *plaços* i, fins i tot, *emplaçament* i *emplaçar*.

46. Cf. CADC, vol. 1, llibre III, tít. IX, p. 209-211.

47. «Feta la assignació per los dits consols a les parts a oir la sentència [...]» Cf. PARDESSUS (1839), p. 379.